

NICULESCU

GWENDAL FOSSOIS

Filozofia Micului Print

Înțelepciune, identitate și fericire

Gwendal Fossois

FILOZOFIA
MICULUI PRINȚ,
Înțelepciune, identitate și fericire

Traducere: Marilena Dumitrescu

NICULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FOSSOIS, GWENDAL

Filozofia Micului Prinț: înțelepciune, identitate și fericire / Gwendal Fossois;
trad.: Marilena Dumitrescu - București: Editura NICULESCU, 2023

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-38-0891-3

I. Dumitrescu, Marilena. (trad.)

159.9

© Les Éditions de l'Opportun, 2021

Le Petit Prince®

© Succession Antoine de Saint-Exupéry 2021

Le Site Officiel du Petit Prince : www.lepetitprince.com

Published by special arrangement with Les Éditions de l'Opportun in conjunction with their duly appointed agent 2 Seas Literary Agency and Co-Agent Livia Stoia Literary Agency.

Titlu original: *LA PHILOSOPHIE DU PETIT PRINCE®. Sagesse, identité et bonheur*,
par Gwendal Fossois

© Editura NICULESCU, 2023

Bd. Regiei 6D, 060204 – București, România

Telefon: 021 312 97 82; Fax: 021 314 88 55

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Comenzi online: www.niculescu.ro

Comenzi e-mail: vanzari@niculescu.ro

Comenzi telefonice: 0724 505 380, 021 312 97 82

Redactor: Liliana Scarlat

Tehnoredactor: Lucian Curteanu

Adaptare copertă & design: Carmen Lucaci

ISBN 978-606-38-0891-3

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodușă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.

Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener și distribuitor oficial OXFORD UNIVERSITY PRESS în România.

E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

CUPRINS

Desenează-mi filozofia...	9
<i>Mică poveste filozofică</i> ...	15
1. O anchetă inițiativă	17
2. Lecțiile Micului Prinț	33
<i>Identitatea și existența sinelui</i> ...	53
1. Micule Prinț, cine ești tu?	55
2. Sensul existenței	64
3. Fiecare cu planeta sa	78
<i>Societatea, cu siguranță foarte, foarte ciudată</i>	85
1. Apelul la rațiune sau tehnica baobabului	86
2. Puterea nerațională a omului	102
3. Lucrurile serioase ale oamenilor mari	115
<i>Etica Micului Prinț</i>	131
1. Omul, idealul lui Saint-Exupéry	133
2. Inima oamenilor și responsabilitatea colectivității	145
3. Sfârșitul călătoriei, de la vulpe la floare	155
Desenează-mi iubirea...	169
Index de filozofi și autori	175
Index de noțiuni filozofice	177

ÎN CHEIE FILOZOFICĂ

Desenează-mi filozofia...	9
Morala filozofilor	20
La originea poveștii filozofice	25
Ce este metafizica?	28
În zorii adevărului (1)	31
Platon și Dialogurile sale	36
Cine este Descartes?	44
Filozofii și Al Doilea Război Mondial	50
Identitatea în filozofie	57
Henri Bergson, renașterea filozofiei contemporane	63
Ce este meditația?	68
Existențialismul la Sartre	72
Camus și absurdul	76
Curățenia sufletului, sursă a filozofiei morale	83
Ce este starea naturală?	89
Virtutea sub toate formele ei	96
Elogiul blândetii	100
Ce este pasiunea?	105
Iluminismul față în față cu absolutismul	110
Trebuie să fie justiția neutră?	113

Filozofii și banii.	120
Științele și societatea.	124
Micul Prinț și contractul social.	128
O filozofie a valorilor	134
Ce este umanismul?	139
Nietzsche și über-mensch	143
Ce este filozofia acțiunii?	149
Responsabilitatea în filozofie.	153
Omul și divertismentul la Pascal	157
În zorii adevărului (2)	162
Originea iubirii	167
Desenează-mi iubirea...	169

IDENTITATEA ȘI EXISTENȚA SINELUI

Dacă în narațiune folosește fantasticul, din punctul de vedere al conceptului povestea filozofică conține întrebări existențialiste; este integral sensul unei căutări inițiatice, oricare ar fi aceea: Cine sunt eu? La ce sunt de folos? Care este sensul vieții mele? Care este finalitatea ei?

Micul Prinț este destul de clar în această privință: prin intermediul acestei duble experiențe a *sinelui*, aceea a băiatului și aceea a pilotului, Saint-Exupéry pune sub semnul întrebării raportul pe care îl avem cu noi înșine, dar și cu ceilalți. Are existența sens dacă nu avem o floare pe care o iubim? Dar dacă nu am îmblânzit pe nimeni?

Să ne amintim contextul special în care a fost scris textul: autorul era la vremea aceea exilat în Statele Unite, departe de familia a cărei soartă este amenințată de Franța regimului de la Vichy și de apropierea de nazism, de oroarea lagărelor de concentrare – realitatea lagărelor de exterminare nu va fi cunoscută decât la ieșirea din război – care semnalează deja o negare a ființei umane, o *negare a existenței*. Și există acest prieten evreu, Léon Werth, care riscă mult rămânând în Hexagon... Cât despre Saint-Exupéry, el este departe de aceste orori și tocmai această singurătate se exprimă în

primul rând în *Micul Prinț*. Dar, singurătatea duce la întrebări identitare, chiar înainte de a fi atenți la finalitatea lui Pascal (moartea, voalată de divertisment) și înainte de confruntarea cu contradicția lui Camus (cum trăiești într-o lume absurdă, o lume lipsită de sens?).

Prin intermediul acestei povești, Saint-Exupéry împrumută o cale metafizică fundamentală și ne conduce treptat pe același drum: dacă micul prinț *este*, dacă pilotul *este*, noi înșine ce suntem? Cine sunt eu? La ce sunt de folos?

1. MICULE PRINȚ, CINE EȘTI TU?

Intervenția miraculoasă a micului prinț în istorisire semnalează o primă confruntare simbolică: aceea a omului adult și a copilului. Acest raport conflictual se exprimă prin lipsa de înțelegere a pilotului, care este totodată aceea, primară, a cititorului; omulețul, venit de nicăieri, cere să i se deseneze o oaie: lipsă de înțelegere a aviatorului care se execută, în cele din urmă, pentru că nu poți să nu asculți, spune el, când te afli în fața unui mare mister ca acesta. „Este un roman bazat pe confruntarea explicită dintre un adult și un copil și pe integrarea unei povești pentru copii într-un roman destinat oamenilor mari și scris la persoana întâi”, explică Philippe Forest⁶¹.

Dar, din această apariție se naște un efect de simetrie, același efect care elimină rapid confruntarea: adultul față în față cu copilul și invers, copilul în fața adultului. Această dualitate este permisă de construcția narativă a poveștii; enunțul dublu nu privilegiază un destinatar față de altul: *Micul Prinț* este la fel de lizibil și comprehensibil pentru un copil ca și pentru un adult. Acesta este unul dintre sensurile primului capitol, în care naratorul adult – povestindu-și necazurile cu oamenii mari, incapabili să înțeleagă desenul unui șarpe boa întreg sau spintecat – se reazăză singur în experiența de copil.

Prin acest procedeu de inversiune, ne spune Philippe Forest, Saint-Exupéry își propune să recreeze *mitul*

⁶¹ Philippe Forest, „Pourquoi il faut relire *Le Petit Prince* d'Antoine de Saint-Exupéry,” conferință înregistrată în 2013 la Universitatea din Nantes, podcast pe franceculture.fr, 2017 (consultat în aprilie 2021).

copilăriei, așa cum o fac și alte cărți pentru copii: *Alice*, *Peter Pan*, *Pinocchio* etc. Mitul este acela care a fost definit de Roland Barthes, adică o creație ideologică ce, în romanele destinate tinerilor, nu mai vizează doar să educe.

Raportul surprinzător și brutal totodată, pe care îl țese Saint-Exupéry între micul prinț și pilot, ține de această interogație esențială: ce sens conferim ideologiei mitului? Dar legătura dintre cele două personaje se bazează pe o transpunere care face din *Micul Prinț* un adevărat tratat existențial: „Este autoportretul său dublu pe care ni-l propune Saint-Exupéry, ne spune din nou Philippe Forest⁶², autoportretul său ca adult-copil și de asemenea autoportretul său de copil-adult.”

Din acest punct de vedere, pilotul și micul prinț există ca reflectări inversate ale aceleiași oglinzi. Ele nu se opun atât din perspectiva vârstei, cât mai ales din aceea a capacității de a înțelege: adultul este protectorul copilului, pentru că are capacitatea fizică necesară; iar copilul îl educă pe adult, pentru că are această capacitate psihică. Prin urmare, cele două figuri se susțin simbolic. Moartea copilului permite renașterea adultului. Și invers.

În această cheie de lectură, schimburile dintre pilot și micul prinț sună ca *Dialogurile* lui Platon⁶³.

⁶² Philippe Forest, *op.cit.*

⁶³ Despre metoda platoniciană, citiți „Platon și Dialogurile sale”, pagina 36.

IDENTITATEA ÎN FILOZOFIE

Cine sunt eu? Ce sunt eu? Cum sunt eu? Aceste trei întrebări, pe care fiecare dintre noi ni le punem în fiecare zi, arată dificultatea de a rezuma chestiunea identității într-un singur răspuns. În filozofie și în psihologie, termenul acoperă într-adevăr mai multe noțiuni⁶⁴:

- *identitatea calitativă*: sunt o ființă umană ca toate celelalte - nu pot fi deosebită de celelalte ființe umane din punctul de vedere al calității;
- *identitatea numerică*: nu sunt identic decât cu mine însumi, chiar dacă îmi schimb ținuta, pentru că în univers nu există decât un singur eu;
- *identitate personală*: sunt ceea ce sunt și știu că sunt acest lucru, prin unitatea mea, prin experiența mea, prin trecutul meu și toate acestea chiar dacă mă schimb;
- *identitatea specifică*: sunt la fel ca altul, fiindcă avem în comun aceeași apartenență la ceva, de exemplu, la convingerile politice;
- *identitatea colectivă*: sunt la fel ca altul pentru că avem în comun aceleași coduri culturale, naționale și aceeași memorie colectivă (eu sunt american, eu sunt englez, eu sunt francez etc.).

⁶⁴ Citiți mai ales Stéphane Chauvier, „La question philosophique de l'identité personnelle”, în Catherine Halpern (dir.), *Identité(s). L'individu, le groupe, la société (Identitatea. Individul, grupul, societatea)*, Editura Sciences Humaines, Auxerre, 2016.

Această temă este fundamentală în lucrările metafizice, pentru că din identitate decurge raportul cu ceilalți și cu toate lucrurile înconjurătoare. Ea a fost pusă în discuție cel puțin de pe timpul lui Platon și a stat la originea ideilor dezvoltate de un număr mare de filozofi.

Pentru John Locke, de exemplu, „Cum aceeași conștiință face ca un om să fie egal cu el însuși, identitatea personală nu depinde decât de ea [...]. Într-adevăr, atât timp cât o ființă inteligentă poate repeta în sine sa idee a unei acțiuni trecute cu aceeași conștiință pe care a avut-o prima dată și cu aceeași pe care o are într-o acțiune prezentă, până aici ea are același sine. Căci prin conștiința gândurilor și acțiunilor prezente, pe care o are în sine, ea este în acest moment aceeași cu sine; și din aceeași rațiune ea va avea același sine atât timp cât această conștiință se poate întinde la acțiunile trecute sau viitoare [...]”⁶⁵.

⁶⁵ John Locke, *Essai philosophique concernant l'entendement humain* (Eseu filozofic asupra intelectului omenesc), traducere de Pierre Coste, Pierre Mortier, Amsterdam, 1735 (1689 pentru ediția originală).

Pilotule, adu-ți aminte!

La John Locke, teză reluată și dezvoltată de Paul Ricoeur, memoria stă la temelia identității: „Cunoașterea de sine derivă numai din experiența pe care o are fiecare cu el însuși [...]. Astfel, mă reprezint ca unitate prin conștiința pe care o am în legătură cu mine însumi, ajungând prin intermediul amintirilor la amintirile anumitor episoade din experiența mea, despre care știu că aparțin aceluiași sine, chiar dacă fac trimitere la epoci și locuri diferite⁶⁶.” Și criticii nu s-au înșelat, identitatea nu se poate rezuma numai la conștiința de sine, deoarece uitarea, care fragmentează memoria, nu pune sub semnul întrebării identitatea individului⁶⁷. Cu toate acestea, teoria scoate în evidență legăturile puternice păstrate de memorie cu experiența trecută și definiția identității, pentru că, în mod conștient sau nu, noi suntem produsul trecutului nostru. Memoria pune bazele originilor și legitimează reprezentarea pe care o avem despre noi înșine. Ea emană totodată, după cum ne spune naratorul în *Micul Prinț*, din lumea copilăriei, un gând simbolist la care Saint-Exupéry ține mult: „De unde provin eu? Provin din copilăria mea, ca și cum aş proveni dintr-o țară⁶⁸.”

⁶⁶ Jeffrey Andrew Barash, „L’abîme de la mémoire. La mémoire collective entre expérience personnelle et identité politique,” în *Cités. La nation: renouvellement ou déclin? Identités nationales et réécritures des histoires*, 2007/1 (nr. 29).

⁶⁷ Cel mai frapant exemplu este cazul unei persoane care suferă de maladia Alzheimer: persoana respectivă continuă să fie o ființă umană, desigur, cu o identitate proprie. Citiți mai ales Michel Malherbe, „Philosophie à l’épreuve des faits: mémoire et identité,” în *Cahiers philosophiques. La mémoire*, 2017/2 (Nr. 149).

⁶⁸ Antoine de Saint-Exupéry, *Pilote de guerre (Pilot de război)*, Gallimard, Paris, 1942.

Tocmai această concepție despre memorie duce mai departe narațiunea din poveste, chiar de la primele pagini. *Micul Prinț* este istorisirea unor amintiri suprapuse, de o complexitate uluitoare: istorisirea micului prinț este inserată în istorisirea aventurii pilotului, care la rândul ei este inclusă în prezentul narațiunii, adică în acela al cititorului. Iar naratorul spune el însuși: trebuie desenat rapid pentru a lăsa o urmă înainte de a fi uitat, înainte de a fi deformat pentru a le permite altora, și mai ales copiilor, să se construiască în cunoștință de cauză. Acesta este sensul primar al desenului care reprezintă planeta cu baobabi (vezi pagina 95).

Astfel, desenul acționează ca un reper fotografic, o mărturie despre ce a trăit pilotul. Reperul este însă aleatoriu, inexact, deoarece pilotul nu este un desenator prea bun – spune el – și din punctul de vedere al narațiunii, sprijină verva poetică a poveștii. Argumentul are greutate când înțelegem că autorul a transpus în poveste propria sa experiență de aviator. Amintirile lui de om, mai ales cele relatate în *Pământul oamenilor*, marchează tot atâtea etape ce își găsesc un puternic ecou în *Micul Prinț*: pana din deșert, foamea, setea, frica de moarte și de uitare, singurătatea – chiar dacă este însoțit de mecanicul lui, André Prévoit – prezența fenecului, căutarea unei fântâni ca sursă posibilă și ultimă a supraviețuirii...

Subiectul memoriei a suscitât interesul mai multor filozofi; memoria este legată de conștiința de sine, de trecutul fiecăruia, de propriile valori... Prin urmare, este o temă metafizică prin excelență. Iar Bergson este unul dintre gânditorii care s-au interesat îndeaproape de această chestiune. El definește două tipuri de memorie⁶⁹:

⁶⁹ Henri Bergson, *Matière et mémoire. Essai sur la relation du corps à l'esprit (Materia și memoria. Eseu privind relația dintre corp și*

- memoria obișnuită, care este automată și utilă (o lecție învățată pe dinafară, de exemplu);
- memoria amintire, care este „adevărată” memorie, spirituală și gratuită (amintirea că ai învățat acea lecție).

Raportul cu memoria ne trimite direct la experiența trecută. Astfel, Bergson teoretizează că:

- spiritul este orientat spre trecut – în acest sens memoria participă la identitate;
- cât privește corpul, acesta se află în prezent: el permite trăirea experienței directe a sensibilului.

Această distincție stabilește faptul că conștiința unui subiect depinde de capacitatea acestuia de a o interpreta în funcție de propria memorie, în timp ce corpul, dimpotrivă, reacționează în mod automat prin *stimuli*, fără conștiință gânditoare. El adaugă că „memoria furnizează un punct de contact între corp și spirit. Amintirea reprezintă punctul în care se intersectează spiritul și materia⁷⁰” Cu alte cuvinte, amintirea este în mod necesar o amintire a experienței, iar experiența trece și prin raportul cu corpul.

În *Micul Prinț*, așa cum am văzut, amintirea trece în mod esențial prin desen: desenul micului prinț, cel mai bun pe care reușește să-l realizeze din memorie naratorul, dar și cele din ultimele capitole, unde cele două personaje înaintează spre fântână, înainte de a se despărți. Din acest punct de vedere ilustrația care încheie povestea este revelatoare: vedem

spirit), Presses Universitaires de France, Paris, 2012 (1896 pentru ediția originală).

⁷⁰ *Ibid.*

peisajul deșertului, același ca și anterior, dar de această dată fără micul prinț. Naratorul apelează la memoria cititorului: acesta trebuie să observe atent desenul pentru a-l putea recunoaște și a-și da o șansă de a-l întâlni și el pe omuleț. Pentru Saint-Exupéry acesta este un mijloc de a-și încheia povestea într-o mare vervă poetică.

Dar scena poate fi interpretată și altfel: prin jocul amintirii – aceea a unui peisaj deșertic care, în sine, nu diferă de altul – cititorul este invitat să întreprindă propria călătorie meditativă. Este simbolul singurătății, solitudinea Saharei, care face posibilă inițierea personală și invită, pe această cale, la reflecție asupra sensului propriei existențe.

HENRI BERGSON, RENAȘTEREA FILOZOFIEI CONTEMPORANE

Laureat al Premiului Nobel și membru al Academiei Franceze, Bergson a avut o influență decisivă asupra filozofiei. „«Gloria» lui Bergson, pentru a folosi termenul lui Mallarmé, trebuie raportată neapărat la aceea a lui Proust, Péguy, Claudel, Valéry, Monet, Debussy, dar și la aceea a lui Taine, în zilele lui. Numai Schopenhauer, Nietzsche și ceva mai târziu Kierkegaard au mai exercitat o influență comparabilă asupra literelor și artelor în întreaga Europă. Niciun alt filozof contemporan epocii lui – nici măcar Husserl, când era pe cale să inventeze fenomenologia – nu va exercita o asemenea influență în afara filozofiei⁷¹.”

Trebuie să spunem că gânditorul a intervenit în teme mari ale filozofiei:

- deosebirea dintre timpul științific și durata conștiinței (durata trăită de un individ);
- libertatea și principiul cauzalității;
- dualitatea corp-spirit;
- morala și experiența lui Dumnezeu;
- diferența dintre intuiție (bazată pe durată) și inteligență (bazată pe materie). În opera sa, va promova o metodă bazată tocmai pe intuiție, adică „arta acrobatică de a gândi lucrurile bine⁷².”

⁷¹ Dominique Combe, „La «gloria» de Bergson” (*Gloria lui Bergson*), în *Études*, 2004/10 (Volumul 401). Pentru a-i aprofunda gândirea, citiți mai ales Anne-Claire Désesquelles, *La Philosophie de Bergson. Repères (Filozofia lui Bergson. Repere)*, Vrin, Paris, 2011.

⁷² Vladimir Jankélévitch, „Archive Jankélévitch: ce qu’est l’intuition” franceculture.fr, „Bergson: „la pensée et le mouvant”, episodul 3 (consultat în aprilie 2021).

2. SENSUL EXISTENȚEI

În psihologie, problema identității personale duce la aceea a valorilor, cele care dau sens vieții noastre. Din punct de vedere filozofic, aceasta este singura *problemă* pe care o pune existența și mulți gânditori au abordat subiectul pe care îl putem rezuma prin această întrebare: la ce sunt de folos? Ea reprezintă miezul *Micului Prinț*, disimulată în spatele minunatelor întâmplări și se exprimă în dubla căutare inițiativă:

- micul prinț renunță la izolare pentru a întâlni oameni, dar nu înțelege sensul logicii lor;
- pilotul, invers, părăsește lumea oamenilor pentru a îmbrățișa singurătatea – parțial fără să vrea – și ceea ce va descoperi astfel va da din nou sens vieții lui.

Singurătatea, resimțită ca atare și conștientă, este prima etapă necesară (micul prinț pe planeta sa, pilotul în deșert). Potrivit lui Jean-Philippe Ravoux, „circumstanța excepțională” este cea care permite „conștientizarea a tot ceea ce formează existența și a sensului ei ofensat de obiceiurile și pasiunile excesive⁷³.” Este de asemenea și mai mult decât atât, o punere în scenă specifică acestei situații – un pretext, așadar – în legătură cu care autorul a avut o experiență transcendentă, pe care o transcrie aici pentru a-i servi argumentării.

⁷³ Jean-Philippe Ravoux, *op.cit.*

Calea meditației

Singurătatea este, prin urmare, reprezentată în poveste prin simbolismul deșertului. Pentru Laurence Vanin, dorința autorului „de a se sustrage tumultului vieții sociale și de a intra într-un demers intimist reflexiv atestă voința sa de a găsi în el însuși resorturile reconcilierii sale cu lumea⁷⁴.” Reconcilierea trece prin meditație, în sensul filozofic al termenului, cu alte cuvinte a fi în gândire prin desprinderea, pe cât posibil, de realitatea materială și de propriile prejudecăți. Laurence Vanin precizează ce l-a inspirat pe Saint-Exupéry: „Deja Descartes invită și el la retragere, la meditație, pentru a ajunge la *cogito, ergo sum*⁷⁵ sau „gândesc, deci exist”⁷⁶.

Să fii singur este astfel prima condiție inițiativă a omului în relația sa cu existența care îi permite, prin gândire, să treacă de la îndoială (sau intuiție) la autoînțelegere, apoi la contemplare, adică, după Aristotel, „activitatea care cercetează cauzele și principiile realității”⁷⁷.

⁷⁴ Laurence Vanin, *op.cit.*

⁷⁵ *Cogito, ergo sum* – gândesc, deci exist, apoi *ego sum, ego existo* („sunt, exist”) – este chiar exemplul metodei bazate pe îndoială, pe care o propune Descartes: trecând prin îndoială, înseamnă că ceea ce cred eu nu este neapărat adevărat; prima certitudine pe care o am este aceea că exist. În chestiunea îndoielii carteziene, citiți „Le doute expupérien et le recours à l’allégorie,” la pag. 39.

⁷⁶ Laurence Vanin, *op.cit.*

⁷⁷ Aristotel, *Etica nicomahică*, prezentare de Alfredo Gomez-Muller, traducere de J. Barthélemy Saint-Hilaire, Le Livre de Poche, Paris, 1992. În ceea ce privește tema contemplației, „*theoria*” în greacă, vezi John Dudley, „La contemplation (θεωρία) humaine selon Aristote”, în *Revue Philosophique de Louvain*, seria a 4-a, vol. 80, nr. 47, 1982.

În gândirea lui Schopenhauer, aceasta este o necesitate: „Nu putem fi cu adevărat noi înșine decât atunci când suntem singuri; prin urmare, cine nu iubește singurătatea, nu iubește libertatea, pentru că nu suntem liberi decât fiind singuri. Orice societate se însoțește inseparabil de constrângere și reclamă sacrificii care costă cu atât mai mult cu cât propria individualitate este mai marcantă. Prin urmare, fiecare va fugi de singurătate, o va sprijini sau o va prețui strict proporțional cu propriul sine. Astfel, meschinul va resimți întreaga sa meschinărie, iar marele spirit, întreaga sa grandoare; pe scurt, fiecare își cântărește adevărata sa valoare⁷⁸.”

Subiectul meditației conduce la o dezbatere privind diferențele dintre practică (psihologia) și concept (filozofia). Dar opoziția nu trebuie să fie chiar atât de rigidă. Este ceea ce vrea să demonstreze filozoful Xavier Pavié. După el, aceasta provine de la „celebrele exerciții spirituale practicate de antici, a căror provocare constă în ameliorarea și transformarea sinelui. Departe de a fi un moment de contemplație, meditația în filozofie acoperă o multitudine de activități, cum ar fi bilanțul sinelui, premeditarea relor etc. Ea se practică cu ocazia unui dialog cu cineva, o plimbare meditativă sau mai mult, o anumită practică a scriiturii⁷⁹.” Se vede clar legătura care se stabilește aici cu intenția lui Saint-Exupéry: povestea nu este o supapă împotriva umanității sau o manieră de a pleda pentru legitimitatea deplină a

⁷⁸ Arthur Schopenhauer, *Aphorisme sur la sagesse dans la vie (Aforisme asupra înțelepciunii în viață)*, traducere de A.-A. Cantacuzène, Librairie Germer Baillièrre et Cie, Paris, 1880.

⁷⁹ Xavier Pavié, *La Méditation philosophique. Une initiation aux exercices spirituels (Meditația filozofică. Inițiere în exercițiile spirituale)*, Eyrolles, Paris, 2011.

singurătății. Dimpotrivă, prin scriere, autorul vrea să propună o posibilă cale de întocmire a unui bilanț personal în cadrul căruia se exprimă raportul personal cu ceea ce consideră el a fi incoerent la om.

În *Micul Prinț* singurătatea omului este contrabalansată totuși de prezența bestiarelui fantastic: vulpea, care oferă cheia enigmei, și șarpele, care permite eliberarea. Personificând astfel animalele, Saint-Exupéry reușește să deturneze spectaculos esența condiției umane. Dacă omul este stăpânit de pasiuni negative (oamenii de pe asteroizi) care îl împiedică să accedă la meditație și aceasta în pofida singurătății, animalele posedă „Știința”. Și, cum este vorba de animale, nu putem să le reproșăm în mod automat că găsesc un interes în schimburile lor cu micul prinț. Dimpotrivă, inocența subînțeleasă a acestor figuri, extraordinare prin capacitatea lor de înțelegere, face din ele ființe raționale, gânditoare și virtuozitate, spre deosebire de oameni.

Pentru că în poveste toți oamenii sunt singuri, dar nu dintr-o necesitate filozofică, obiectivul lor nu este contemplația. Ei sunt așa pentru că sunt orientați către ei înșiși, profund afectați de eșecul comunicării conștiințelor. La începutul poveștii, acest eșec se exprimă prin incapacitatea adulților de a înțelege desenele șerpilor boa, iar pilotul, reacționând, nu va alege nici el singurătatea, ci izolarea, va face, cu alte cuvinte, o alegere conștientă și asumată de a nu mai fi împreună cu ceilalți, de a nu mai fi în societate. Atunci, în liniștea acestui moment, apare posibilitatea unei revelații încarnate chiar de micul prinț.

CE ESTE MEDITAȚIA?

Descartes nu s-a înșelat atunci când a folosit termenul pentru a caracteriza gândirea sa metafizică. Provenită din religia creștină și inspirată de spiritualitatea asiatică, meditația este astăzi o practică foarte la modă în era occidentală, bazată pe dezvoltarea conștiinței depline (*mindfulness*), folosită frecvent în psihoterapia cognitiv-comportamentală. Ea se referă la o stare a conștiinței superioară prin atenția pe care o acordă spiritului, corpului și emoțiilor. Este folosită în general pentru a ajunge la o formă de liniște interioară. Se poate dezvolta într-o formă mai accentuată de atenție la tot ce se întâmplă în interiorul și în exteriorul nostru.

Concentrarea atenției în acest fel ne permite, în principiu, să ne conectăm la propria esență, reușind să ne eliberăm de o parte din prejudecăți - de exemplu: meditănd asupra corpului meu material, mă eliberez de sentimentul de complex, care nu este real decât în spiritul meu. Ca să folosim termenii lui Descartes, este o manieră de a face tabula rasa, lăsând loc pentru îndoială.

Acesta este sensul argumentației lui Xavier Pavie: „Ceea ce putem numi «meditație psihologică» este nu numai punctul de trecere, ci și punctul de ancorare între teorie și practică, între discurs și experiență. Fără această trecere, filozofia rămâne superficială, teoretică, discursivă. Provocarea meditației este aceea de a face ceea ce dorim să fie să intre în faza de a face - a fi. Este trecerea de la voiață la acțiune, este momentul în care filozofia nu mai este doar gândire, ea devine realitate, devine gând în act⁸⁰.”

⁸⁰ Xavier Pavie, „Faut-il méditer ou philosopher?”, pe iphilo.fr 5017 (consultat în aprilie 2021). Citiți de asemenea *La Méditation*